

УДК 338.22.01

DOI: <https://doi.org/10.32782/2304-0920/4-83-5>

Муленко В. М.

Національний транспортний університет

УКРАЇНА В ГЛОБАЛЬНОМУ ПОДІЛІ ПРАЦІ: В ПОШУКАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ СТРАТЕГІЇ

Стаття присвячена виявленню та обґрунтуванню перспективних напрямів посилення позицій України в системі глобального поділу праці. Встановлено, що з огляду на об'єктивні економічні умови України та стан розвитку постіндустріального суспільства найбільш перспективним як напрям посилення позицій України в системі глобального поділу праці є розвиток сфери послуг. Визначено позитивний вплив розвитку сфери послуг на зміцнення наявних позицій України на світових ринках. Обґрунтовано потенціал трансформації транспортних та інформаційних послуг у галузі міжнародної спеціалізації України та визначено необхідні для цього заходи, серед яких слід назвати вдосконалення законодавчої бази, активну участь країни в міжнародному та регіональному співробітництві щодо розвитку сфери послуг, забезпечення державної підтримки розвитку сфери послуг, стимулювання розвитку людського потенціалу, заохочення інновацій та технічного оновлення матеріальної бази підприємств.

Ключові слова: глобальний поділ праці, міжнародна торгівля, сфера послуг, транспортні послуги, інформаційні та комп'ютерні послуги.

Постановка проблеми. Економічною основою функціонування світового господарства на сучасному етапі розвитку є міжнародний поділ праці (МПП), який передбачає спеціалізацію виробництва країн залежно від їх кліматичних, економічних, історичних та соціальних умов. Процес міжнародної спеціалізації країн привів до інтенсифікації економічної інтеграції, поглиблення економічної єдності країн світу та глобалізації. На початку ХХІ століття міжнародний поділ праці зазнав істотних змін та перетворень під впливом низки об'єктивних факторів, таких як активний та швидкий технологічний розвиток; розширення транспортної інфраструктури та створення новітніх систем зв'язку і комунікацій; поглиблення економічної взаємодії як між національними економіками, так і між окремими економічними суб'єктами країн; зростання обсягів переміщення капіталів між країнами. Вплив зазначених чинників привів до еволюції міжнародного поділу праці як економічного явища, набуття ним ознак глобального поділу праці (ГПП), часткового отождолення МПП та ГПП і подальшого зростання значення міжнародного поділу праці для функціонування світової економічної системи.

Сьогодні, в умовах всеосяжної глобалізації, кожна країна залучена в глобальний поділ праці. Участь країн у міжнародному поділі праці є одним із визначальних чинників, що безпосередньо впливає на зростання національних економік, підвищення конкурентоспроможності країн на світових ринках, посилення міжнародної економічної інтеграції між державами, тому забезпечення ефективної участі країни в системі глобального поділу праці є необхідним для забезпечення економічного розвитку та зростання економіки.

Досить гостро питання забезпечення ефективної участі в міжнародному поділі праці стоїть для України, яка нині перебуває в складних економічних та політичних умовах. Часті зміни вектору розвитку, недосконалість та непостійність законодавчої бази, фінансові кризи та відсутність чіткої стратегії привели до відставання темпів економічного зростання України від розвинутих країн, а також до втрати країною конкурентних переваг. В міжнародному поділі праці Україна виділяється як експортер сировини й продукції проміжного споживання та імпортер нафтопродуктів і продукції вищих технологічних укладів, що не дає змогу країні повною мірою використати переваги

участі у глобальному поділі праці. За цих обставин пошук шляхів покращення позицій України в системі міжнародного поділу праці стає особливо актуальним як фактор забезпечення сталого зростання економіки та підвищення конкурентоспроможності країни на світових ринках.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Багато зарубіжних та вітчизняних економістів досліджували питання економічного співробітництва та міжнародного поділу праці. Теоретичні основи конкурентних переваг та міжнародної торгівлі були закладені в роботах А. Сміта, Д. Рікардо, Б. Оліна, М. Портера, В. Леонтьєва. Вагомий внесок у дослідження формування проблем зовнішньої торгівлі України, її конкурентних переваг та участі країни в міжнародному поділі праці здійснили В.Г. Андрійчук, О.Г. Білорус, В.С. Будкін, А.С. Гальчинський, І.І. Давно, Г.Н. Климко, Д.Г. Лук'яненко, В.І. Павлюк, В.С. Савчук, А.С. Філіпенко та інші вчені.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Однак більшість попередніх досліджень містили здебільшого розгляд теоретичних аспектів участі країни в глобальному поділі праці або не охоплювали всі галузі зовнішньоекономічної діяльності України, зосереджуючись переважно на сфері торгівлі товарами. Це зумовило необхідність комплексного дослідження стану розвитку міжнародної торгівлі України загалом та виділення на основі аналізу міжнародної торгівлі і з урахуванням реалій постіндустріального суспільства перспективних напрямів зміцнення та посилення позицій країни в системі міжнародного поділу праці.

Мета статті. Головною метою роботи є виявлення та обґрунтування перспективних напрямів посилення позицій України в системі глобального поділу праці.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні Україна активно залучена в міжнародний поділ праці. Країна має торговельні відносини з багатьма країнами світу. Однак діяльність України в міжнародній торгівлі є досить неефективною. Згідно з даними Платіжних балансів України за 2015–2019 роки спостерігалась відсутність стійких тенденцій розвитку експорту на фоні стабільного та швидкого зростання обсягів імпорту. Експорт України демонстрував падіння у 2015–2016 роках (за цей період обсяги експорту зменшилися майже на 4%), що змінилося зростанням у 2016–2019 роках (за цей

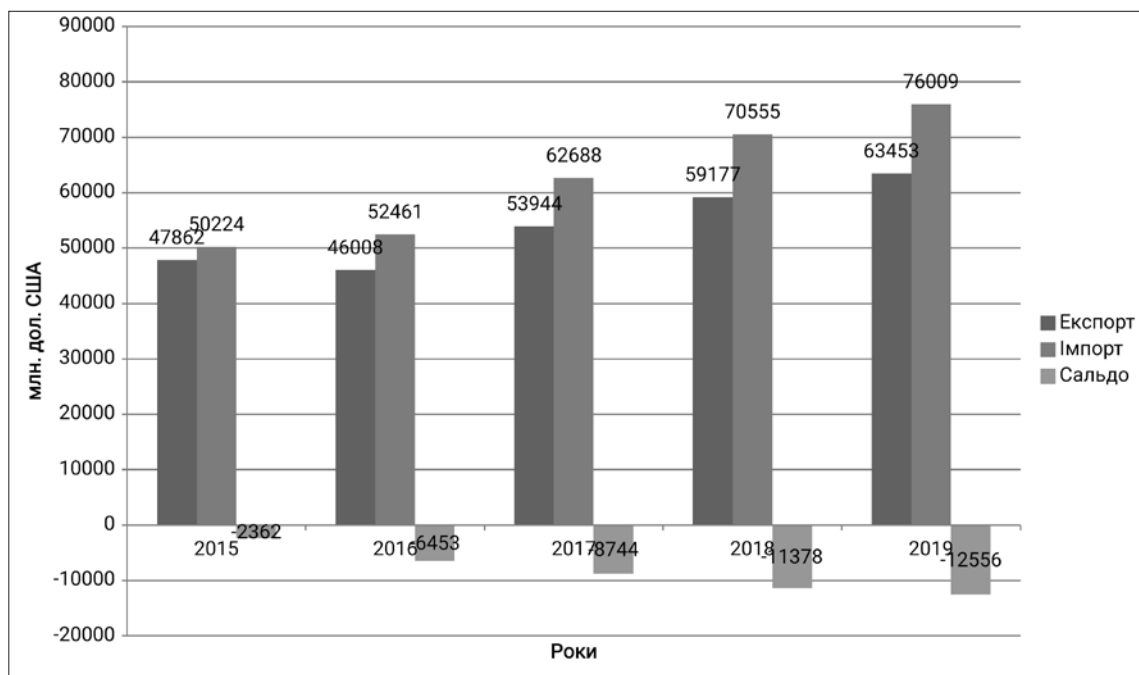

Рис. 1. Динаміка зовнішньої торгівлі України у 2015–2019 роках, млн. дол. США

Джерело: сформовано автором за даними [1]

період експорт зріс на 37,9%). Імпорт України демонстрував зростання протягом усього досліджуваного періоду (за цей період імпорту збільшився на 51,3%). Така нестабільність розвитку експорту та переважання темпів зростання імпорту над експортом зумовили стійке переважання імпорту над експортом. Протягом усього досліджуваного періоду спостерігалось негативне сальдо зовнішньої торгівлі. Значення сальдо зовнішньої торгівлі демонструвало здебільшого тенденцію до зменшення (у 2019 році воно зменшилось у 5,5 разів порівняно з 2015 роком) (рис. 1).

Найбільше на розвиток зовнішньої торгівлі України впливала торгівля товарами. За даними Світової Організації Торгівлі, у 2018 році експорт товарів України становив 0,24% всього світового експорту товарів [2]. За досліджуваний період частка експорту товарів у сукупному експорті України коливалась у межах 72,67–74%. Експорт товарів, аналогічно сукупному експорту, демонстрував скорочення у 2015–2016 роках (експорт товарів за цей період скоротився більш ніж на 5%). У 2016–2019 роках розпочалося зростання обсягів експорту товарів (експорт за цей період збільшився на 37,4%). Загалом у 2019 році експорт збільшився на 30,19% порівняно з 2015 роком.

Аналогічно тенденції розвитку імпорту товарів були подібні тенденціям зміни сукупного імпорту. Імпорт товарів України складав 0,29% від загального світового імпорту товарів [2]. Частка імпорту товарів у структурі сукупного імпорту перебувала на рівні 77,2–79,52%. Протягом усього досліджуваного періоду від 2015 року спостерігається стійке зростання обсягів імпорту товарів (за цей період імпорту зріс на 55,49%). Сальдо торгівлі товарами за цей період було негативним і переважно демонструвало тенденцію до подальшого зменшення (у 2019 році воно скоротилось більш ніж у 4 рази порівняно з 2015 роком).

Досить відмінними в досліджуваному періоді були тенденції розвитку зовнішньої торгівлі

послугами України. За даними Світової Організації Торгівлі, у 2018 році на Україну припадало 0,27% всього світового експорту послуг [2]. За 2015–2019 роки частка експорту послуг у загальному експорті не демонструвала стійкої тенденції та коливалась у межах 26–27,33%. Експорт продемонстрував стабільну тенденцію до зростання протягом усього досліджуваного періоду. Загалом у 2019 році експорт послуг зріс на 39,37% порівняно з 2015 роком.

Ситуація в імпорті є досить відмінною від експорту: частка імпортованих послуг здебільшого демонструвала тенденцію до скорочення й перебувала на рівні 20,48–22,8%. У 2018 році імпорту послуг України складав 0,25% загальносвітового імпорту послуг [2]. Загалом порівняно з 2015 роком у 2019 році імпорту зріс на 37,14%. Слід відзначити, що, на відміну від сальдо торгівлі товарами, сальдо торгівлі послугами за досліджуваний період зберігало позитивне значення. У 2015–2016 роках воно демонструвало суттєве скорочення (за цей період значення сальдо зменшилось на 55,26%), яке змінилось стійким та швидким ростом у 2016–2019 роках (значення сальдо торгівлі послугами за цей період збільшилось більш ніж у 3,63 рази). Загалом у 2019 році сальдо торгівлі послугами збільшилось на 62,49% порівняно з 2015 роком (табл. 1).

Структура експорту товарів України у 2019 році характеризувалась переважанням продовольчих товарів та сировини. В структурі експорту товарів їх частка перебувала на рівні 48%. Це пов'язано з переважно сировинною орієнтацією економіки України. Досить значними також були частки продукції чорної та кольорової металургії (21,68% від сукупного експорту товарів) і мінеральних продуктів (більше 9,5%). Найбільше у 2019 році Україна імпортувала машини, устаткування, транспортні засоби та прилади (32,02% загального імпорту товарів), мінеральні продукти (20,9%), продукцію хімічної та пов'язаних з нею

Таблиця 1

Зовнішня торгівля товарами та послугами України за 2015–2019 роки

Показник		2015 рік	2016 рік	2017 рік	2018 рік	2019 рік
Торгівля товарами	Експорт, млн. дол. США	35 420	33 560	39 701	43 341	46 113
	Частка у загальному експорті, %	74,00	72,94	73,60	73,24	72,67
	Імпорт, млн. дол. США	38 875	40 502	49 364	56 055	60 445
	Частка у загальному імпорті, %	77,40	77,20	78,75	79,45	79,52
	Сальдо, млн. дол. США	-3 455	-6 942	-9 663	-12 714	-14 332
Торгівля послугами	Експорт, млн. дол. США	12 442	12 448	14 243	15 836	17 340
	Частка у загальному експорті, %	26,00	27,06	26,40	26,76	27,33
	Імпорт, млн. дол. США	11 349	11 959	13 324	14 500	15 564
	Частка у загальному імпорті, %	22,60	22,80	21,25	20,55	20,48
	Сальдо, млн. дол. США	1 093	489	919	1 336	1 776

Джерело: сформовано автором за даними [1]

галузей (18%), продовольчі товари (більше 9,4%). Така структура експорту та імпорту свідчить про те, що на світових товарних ринках Україна виділяється перш за все як експортер сировини, напівфабрикатів, продукції капітало- та матеріалоємних галузей та як імпортер нафтопродуктів, високотехнологічної продукції і продукції високого ступеня оброблення (рис. 2).

З огляду на дані рис. 3 у структурі експорту послуг України у 2019 році переважали транспортні послуги. В структурі експорту їх частка перебувала на рівні 35,65%. В цьому році в структурі експорту послуг значними також були частки комп'ютерних послуг (24,98%), ділових послуг (14,94%), послуг з переробки (9,39%) та послуг, пов'язаних з подорожами (9,34%). Україна у 2019 році найбільше імпортувала послуги, пов'язані з подорожами (54,72%), транспортні послуги (15,5%) та ділові послуги (10,41%). Домінування у структурі експорту послуг транспортних послуг обумовлене транзитним положенням України, значним використанням трубопроводного транспорту для перевезення енергоносіїв, значним використанням повітряного транспорту для вантажних перевезень на далекі відстані. Значна частка транспортних послуг спостерігалась у

структурі імпорту послуг, що пов'язано з істотним використанням іноземного транспорту для перевезень товарів. У структурі імпорту найбільша частка належала послугам, пов'язаним з подорожами, що зумовлено значними обсягами імпорту послуг для здійснення ділових та особистих подорожей. Значними також у структурі експорту та імпорту послуг були частки ділових послуг, що пов'язано зі значним наданням вітчизняних та використанням закордонних технічних послуг і послуг торгівлі.

У 2020 році очікується зниження обсягів торгівлі товарами та послугами внаслідок карантинних заходів, впроваджених на фоні пандемії коронавірусу. Обмеження переміщення громадян, закриття кордонів, тимчасові закриття підприємств, введення обмежень на зовнішню торгівлю певними товарами призведуть до зменшення обсягів виробництва товарів та послуг і, як наслідок, до скорочення обсягів експорту та імпорту більшості видів товарів (перш за все товарів медичного та санітарного призначення), транспортних, культурних, рекреаційних та туристичних послуг. Однак активне використання технологій комунікацій в умовах карантину та суттєва комп'ютеризація населення для забезпечення соціального дистан-

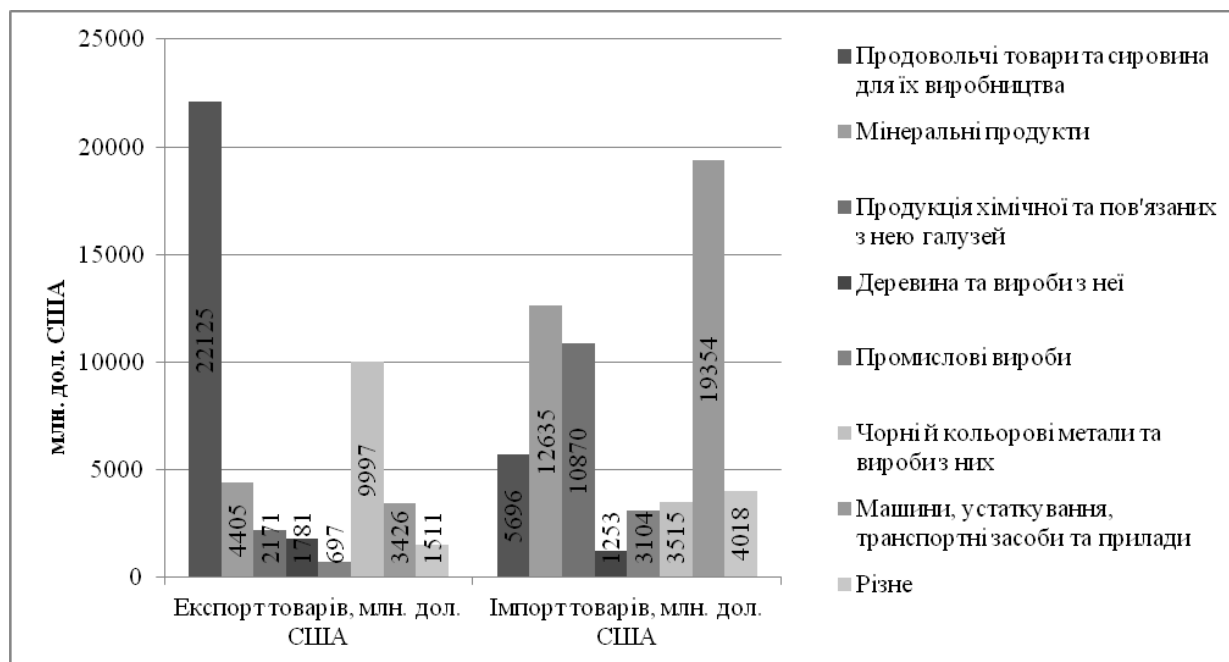

Рис. 2. Структура експорту та імпорту товарів у 2019 році

Джерело: сформовано автором за даними [3]

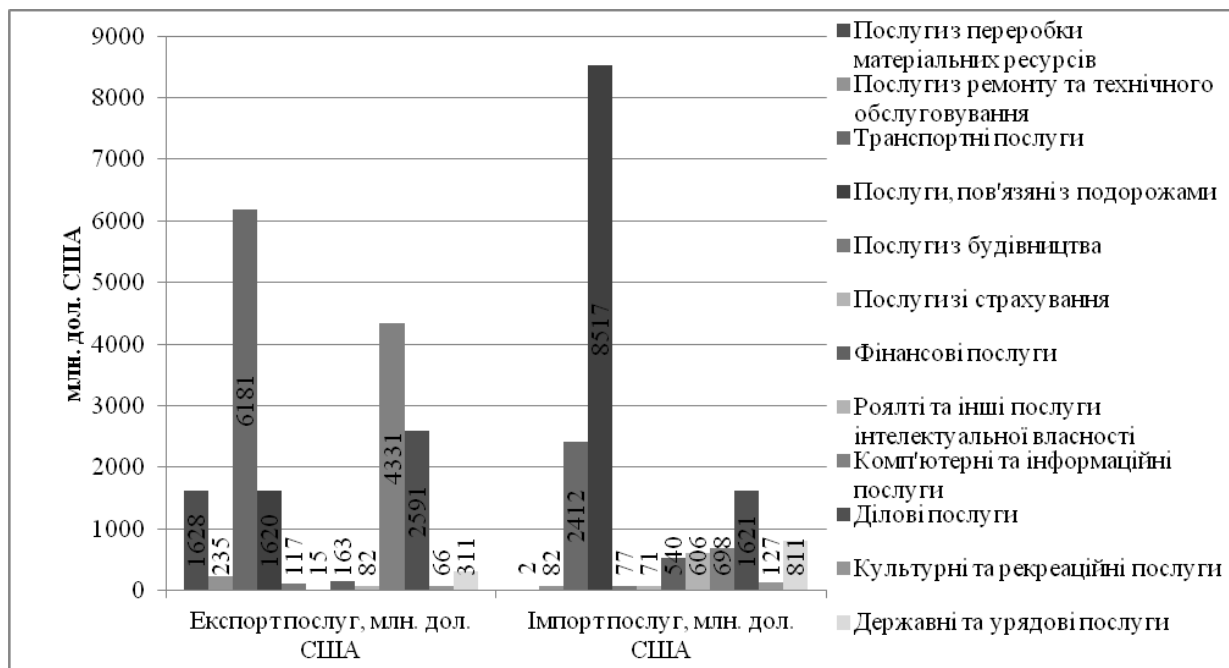

Рис. 3. Структура експорту та імпорту послуг у 2019 році

Джерело: сформовано автором за даними [1]

ціювання можуть привести до збільшення обсягів реалізації комп'ютерних та інформаційних послуг. Загалом можна очікувати суттєвого скорочення міжнародної торгівлі України в результаті вжитих карантинних заходів, проте рівень втрат та можливості відновлення торгівлі залежать від оперативності та якості дій уряду, а також швидкості закінчення пандемії.

Отримані за результатами аналізу дані свідчать про недостатню ефективність зовнішньоекономічної діяльності України та низькі позиції країни в системі глобального поділу праці. Це викликає необхідність пошуку шляхів покращення позицій України в системі поділу праці. Однак сучасний рівень технологічного розвитку та матеріального виробництва суттєво ускладнюють можливості вдалої конкурентної боротьби України на ринках високотехнологічних товарів, тому в умовах постіндустріального розвитку суспільства досить перспективним виглядає розвиток сфери послуг як метод посилення позицій України в системі глобального поділу праці. Торгівля послугами сьогодні активно розвивається в Україні. Крім того, Україна має вигідне економіко-географічне положення, значний науково-технічний та кадровий потенціал, дешеву та кваліфіковану робочу силу, потенціал розвитку новітніх технологій, що створює об'єктивні передумови для динамічного розвитку більшості видів послуг.

Розвиток сфери послуг загалом матиме значний позитивний вплив на економічне зростання економіки України. Крім збільшення частки послуг в експорті та отримання за рахунок цього додаткових валютних надходжень, розвиток сфери послуг активізує конкурентну боротьбу на внутрішньому ринку країни; стимулюватиме створення нових підприємств та розвиток малого бізнесу; приведе до розвитку обслуговуючої сфери та інфраструктури ринку, що покращить умови господарської діяльності виробників товарів та стимулюватиме їх економічне зростання;

сприятиме розвитку науки та інноваційного підприємництва тощо.

Забезпечення розвитку сфери послуг та активізація експорту послуг України потребує суттєвого вдосконалення та коригування законодавчої бази, приведення законодавства України до європейських стандартів, зменшення податкового тягаря на експортерів та малих підприємців, законодавчого закріплення державних гарантій інвесторам, спрощення умов входу капіталу в країну, зміни та спрощення митного законодавства, вдосконалення патентного законодавства та створення механізму контролю за його дотриманням тощо.

Розвиток сфери послуг та активізація міжнародної торгівлі послугами загалом потребують активної державної підтримки. Основними завданнями у сфері зовнішньоекономічної діяльності також мають стати такі заходи: формування позитивного міжнародного іміджу країни шляхом проведення системної інформаційної діяльності з використанням різних засобів комунікацій та відповідних заходів; надання експортерам організаційної, правової та інформаційної підтримки, спрямованої на нарощування ними обсягів експорту; проведення активної політики просування на зовнішні ринки послуг, закріплення на традиційних та освоєння нових перспективних ринків збуту [4, с. 81]. Іншими пріоритетними напрямками розвитку сфери послуг України є підвищення ефективності та якості надаваних послуг; активне інвестування в розвиток наукоємних та слабо-розвинутих видів послуг; вкладання в людський капітал та новітні технології, шляхом розвитку системи освіти збільшення фінансування вищих навчальних закладів, державної підтримки наукової діяльності; розвиток інноваційних технологій; підтримка малого бізнесу; підвищення якості життя різних соціальних верств населення тощо.

Посиленню позицій країни на світовому ринку послуг сприятимуть створення та впровадження системи стандартизації послуг. Розроблена сис-

тема стандартів має бути орієнтована на світовий ринок, а також базуватися на найбільших світових системах стандартів, таких як ISO. Перспективним для досягнення цієї цілі є використання можливостей, які надає Україні асоціація з Європейським Союзом. Впровадження високих стандартів ЄС у сфері виробництва, екології, сервісу та обслуговування сприятиме підвищенню привабливості українських послуг на світовому ринку, а також стане основою для розроблення країною власної системи оцінювання, сертифікації та контролю якості послуг.

Високий рівень розвитку та експорту транспортних послуг створює сприятливі умови для їх перетворення на галузь міжнародної спеціалізації України. Вигідне економіко-географічне положення та висока транзитна спроможність України сприяють розвитку зовнішньої торгівлі транспортними послугами з країнами Європи, Азії та Близького Сходу, а також дають їй змогу бути вигідним транзитним мостом для перевезень товарів та пасажирів. Проте перетворення сфери транспортних послуг на розвинуту галузь міжнародної спеціалізації України потребує забезпечення її значного розвитку та вдосконалення.

Перш за все сьогодні вдосконалення торгівлі транспортними послугами України вимагає активного регіонального транспортного співробітництва та активної участі України в регіональних проєктах. Україні потрібно активізувати співробітництво з ЄС у використанні космічних систем і впровадженні комерційних рішень, що полегшують транспортні перевезення; забезпечити приєднання України до програм «Єдине європейське небо» та «Спільний авіаційний простір»; імплементувати директиви та регламенти Європейського Союзу у сфері міжнародного транспорту; брати активну участь в ініціативі розвитку річки Дніпро та розвитку міжнародного водного шляху E40. Україні слід брати активну участь у проєкті нового Шовкового шляху «Один пояс – один шлях», сприяти посиленню співробітництва та розвитку транспортного коридору «ТРАСЕКА», активно просувати та відстоювати створення коридору «Балтійське – Чорне – Каспійське море».

Покращення позицій України на міжнародних транспортних ринках потребує забезпечення відповідності транспортно-дорожнього комплексу українських областей європейським та міжнародним стандартам і належного рівня обслуговування міжнародних перевезень щодо міжнародних транспортних коридорів. Збільшення обсягів перевезень потребує розвитку транспортних вузлів та митних переходів, застосування нових високоефективних технологій, які б забезпечили якісне оформлення та здійснення митного контролю з мінімальними затратами.

Крім дорожнього комплексу істотного вдосконалення потребує інфраструктура інших видів транспорту. Держава має сприяти розбудові в Україні колійної системи; забезпечити модернізацію інфраструктури річкового транспорту та інфраструктури глибоководних морських портів; гармонізувати розвиток припортової інфраструктури та пропускної спроможності портів; впровадити автоматизовані системи перевантажування на морських терміналах та в морських портах; здійснити розбудову термінальних пасажирських та вантажних комплексів; здійснити реконструкцію злітно-посадкових смуг у регіональних аеропортах для можливості експлуатації середньомагістральних та широкофюзеляжних літаків тощо [5].

Одним із першочергових завдань для перевізників є забезпечення рухомим складом відповідно до міжнародних вимог, що постійно посилюються та пов'язані переважно з проблемами навколишнього середовища, безпекою транспортного процесу [6, с. 105]. Для забезпечення оновлення рухомого складу транспортних підприємств потрібно створити умови для придбання українськими перевізниками сучасної транспортної техніки, надавати транспортним підприємствам державну підтримку у вигляді консультацій, податкових пільг та канікул під час закупівлі транспортних засобів; заохочувати використання транспортними організаціями лізингових послуг для оновлення рухомого складу.

Оновлення також потребує рухомий склад інших видів транспорту. В цьому напрямі державі слід стимулювати оновлення флоту та підтримувати довгострокові інвестиції в оновлення та будівництво річкових суден; забезпечувати здійснення реконструкції та ремонту частини суден торгового флоту України, відновлення яких є економічно обґрунтованим; залучати приватний капітал для стимулювання оновлення тягового та іншого рухомого складу; надавати фінансову та юридичну підтримку авіаційним підприємствам під час закупівлі транспорту за кордоном.

Розвиток ринку транспортних послуг вимагає заохочення формування транспортно-логістичних центрів. Вони є центрами, в яких поєднуються транспортні, промислові, торговельні, фінансові та інформаційні потоки, а також відбуваються переробка вантажів, взаємодія різних видів транспорту. Використання логістичних центрів дасть змогу скоротити транспортні витрати, зменшити витрати на навантажно-розвантажувальні роботи, зберігання матеріальних ресурсів і готової продукції, знизити загальні логістичні витрати.

Перспективними напрямками розбудови транспортної системи України та вдосконалення транспортних послуг є активне використання інтермодальних перевезень та розвиток взаємодії між різними видами транспорту. Розвиток інтермодальних перевезень дасть змогу значно збільшити обсяги перевезень за участю національних транспортних компаній, сприяючи підвищенню конкурентоспроможності країни на світовому ринку транспортних послуг, розвитку мережі наявних транспортних коридорів, інтеграції транспортної інфраструктури України до світової транспортної системи [7, с. 125].

Окремої уваги потребує трубопровідний транспорт, послуги якого сьогодні є основою експорту транспортних послуг. Державі необхідно ввести єдину систему тарифоутворення на послуги транспортування й зберігання газу; здійснити модернізацію газотранспортної системи (ГТС); проводити заміну газотурбінних агрегатів на електроприводні; здійснити заміну застарілих газоперекачувальних агрегатів на нові з більш високим ККД; забезпечити підвищення герметичності системи; впроваджувати нові технології для підвищення рівня автоматизації процесів; провести модернізацію нафтотранспортної системи (НТС); впроваджувати енергозберігаючі технології для зниження експлуатаційних витрат; стимулювати підвищення конкурентоспроможності української нафтопереробної галузі для збільшення обсягів транспортування нафти та забезпечення завантаженості НТС; впровадити конкурентоспроможні тарифи під час постачання нафти на українські нафтопереробні заводи та її транзит територією України тощо [8].

Крім транспортних послуг, досить перспективною галуззю міжнародної спеціалізації України є сфера телекомунікаційних, комп'ютерних та інформаційних послуг. Україна має значний кадровий та науковий потенціал, що створює передумови для подальшого розвитку цих видів послуг. Однак сьогодні країна не використовує всі наявні переваги та сприятливі для розвитку інформаційних послуг умови в повному обсязі. Активізація розвитку цієї сфери потребує формування чіткої державної стратегії, вдосконалення зовнішньої та внутрішньої політики в галузі використання комп'ютерних та інформаційних технологій.

Для забезпечення активного розвитку сфери телекомунікаційних, комп'ютерних та інформаційних послуг необхідно збільшити підготовку ІТ-фахівців за рахунок розвитку системи прискореного перенавчання на основі раніше отриманої вищої освіти для отримання нової кваліфікації в ІТ [9, с. 47]; активізувати державну підтримку ринку ІТ; сприяти розширенню пропозиції ІТ-продуктів та послуг для підприємств України та зменшенню їхньої вартості [10, с. 41]; забезпечити можливість технологічного доступу населенню до інформаційних та комп'ютерних технологій за рахунок розвитку інформаційної інфраструктури; сприяти збільшенню та поширенню кількості послуг, наданих за допомогою інформаційних комп'ютерних технологій [11, с. 69].

Пандемія коронавірусу та впроваджені внаслідок неї карантинні заходи приведуть до суттєвого перерозподілу позицій країн на світовому ринку послуг. Доцільно буде використати можливості, які з'явилися внаслідок пандемії для зміцнення та посилення позицій України на світовому ринку. Перш за все для реалізації цих можливостей необхідно стимулювати розвиток сфери послуг та вдосконалювати процеси реалізації послуг з урахуванням реалій карантинного та посткарантинного періоду. Українським виробникам послуг необхідно впроваджувати новітні технології, які дадуть змогу мінімізувати взаємодію між людьми в процесі надання послуг (технології

безпілотного керування транспортними засобами, онлайн-туризм та онлайн-освіта, використання технологій 3D-друку в будівництві тощо). Проте вжиття цих заходів потребує значної державної підтримки, тому необхідні розроблення та реалізація довгострокової державної стратегії розвитку з чітко окресленим механізмом реалізації та залучення фінансових ресурсів.

Висновки і пропозиції. Україна має значний потенціал участі в системі глобального поділу праці, що зумовлено її географічним положенням, науково-технічним і кадровим потенціалом. Однак Україні в сучасних економічних реаліях буде важко конкурувати на товарних ринках, тому спеціалізація на виробництві нових високотехнологічних товарів як напрям посилення участі в міжнародному поділі праці видається неефективною.

З огляду на об'єктивні економічні умови України та стан розвитку постіндустріального суспільства найбільш перспективним як напрям посилення позицій України в системі глобального поділу праці є розвиток сфери послуг. Розвиток сфери послуг загалом активно сприятиме посиленню наявних позицій України на світових ринках. Крім того, Україна має потенціал перетворення транспортних та інформаційних послуг у галузі міжнародної спеціалізації, проте для цього необхідно вдосконалити законодавчу базу, брати активну участь у міжнародному та регіональному співробітництві щодо розвитку сфери послуг, забезпечити державну підтримку розвитку сфери послуг, стимулювати розвиток людського потенціалу, заохочувати введення інновацій та технічне оновлення матеріальної бази підприємств, що здійснюють виробництво та реалізацію послуг.

Перспективами подальших досліджень є розроблення повноцінної стратегії розвитку сфери послуг як напряму посилення позицій України в системі міжнародного поділу праці, а також дослідження забезпечення покращення місця України в системі глобального поділу праці на основі подальшого вдосконалення вже наявних переваг у сфері матеріального виробництва країни.

Список використаних джерел:

1. Платіжний баланс України. 2019 рік. *Національний банк України*. URL: https://bank.gov.ua/files/ES/BOP_y.pdf (дата звернення: 27.08.2020).
2. Ukraine – Trade profile. *World Trade Organization*. URL: <http://stat.wto.org/CountryProfile/WSDBCountryPFView.aspx?Country=UA> (дата звернення: 27.08.2020).
3. Зовнішня торгівля України. 2019 рік. *Національний банк України*. URL: https://bank.gov.ua/files/ES/Tov_y.pdf (дата звернення: 27.08.2020).
4. Навроцький О.О. Дослідження тенденцій розвитку міжнародної торгівлі послугами в Україні. *Проблеми і перспективи розвитку підприємництва*. 2014. № 2(2). С. 75–81.
5. Національна транспортна стратегія України на період до 2030 року / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/430-2018-p> (дата звернення: 27.08.2020).
6. Пікулик О.Б. Україна на міжнародному ринку транспортних послуг. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки*. 2008. № 6. С. 103–108.
7. Іваненко А.В. Напрямок розвитку ринку транспортних послуг в Україні. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2012. № 37. С. 124–126.
8. Енергетична стратегія України на період до 2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність» / Міністерство енергетики України. URL: <http://mpe.kmu.gov.ua/minugol/control/uk/doccatalog/list?currDir=50358> (дата звернення: 27.08.2020).
9. Казакова Н.А., Марушева О.А., Широкоград Є.Е. Ставка України на розвиток ІТ-індустрії. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*. 2017. Вип. 6. С. 43–49.
10. Ставицька А.В. Потенціал ринку інформаційних технологій України: реалії та перспективи. *Причорноморські економічні студії*. 2016. Вип. 12(1). С. 39–43.
11. Севрук І.М., Рупчева А.О. Конкурентоспроможність України на світовому ринку ІТ-послуг в умовах глобалізації. *Економіка і суспільство*. 2018. № 15. С. 65–70. URL: http://www.economyandsociety.in.ua/journal/1_ukr/05.pdf (дата звернення: 27.08.2020).

References:

1. *Platizhnyy balans Ukrainy 2019* [Balance of Payments of Ukraine 2019]. Natsionalnyy bank Ukrainy [National Bank of Ukraine]. Available at: https://bank.gov.ua/files/ES/BOP_y.pdf (accessed 27 August 2020).

2. Ukraine – Trade profile. *World Trade Organization*. Available at: <http://stat.wto.org/CountryProfile/WSDBCountry-PFView.aspx?Country=UA> (accessed 27 August 2020).
3. *Zovnishnia torhivlia Ukrainy 2019* [Foreign Trade of Ukraine 2019]. Natsionalnyy bank Ukrainy [National Bank of Ukraine]. Available at: https://www.bank.gov.ua/files/ES/Tov_y.pdf (accessed 27 August 2020).
4. Navrotsky O.O. (2014) Doslidzhenya tendentsiy rozvytku mizhnarodnoi torhivli posluhamy v Ukraini [Investigation of tendencies of development of international trade in services in Ukraine]. *Problemy i perspektivy rozvytku pidpriemnytstva*, no. 2(2), pp. 75–81.
5. *Natsionalna transportna stratehiya Ukrainy na period do 2030 roku* [National Transport Strategy of Ukraine for the period until 2030]. Verkhovna Rada Ukrainy [Verkhovna Rada of Ukraine]. Available at: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/430-2018-p> (accessed 27 August 2020).
6. Pikulik O.B. (2008) Ukraina na mizhnarodnomu rynku transportnykh posluh [Ukraine in the international market of transport services]. *Naukoviy visnyk Volynskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky*, no. 6, pp. 103–108.
7. Ivanenko A.V. (2012) Napryamki rozvytku transportnykh posluh v Ukraini [The directions of development of the market of transport services in Ukraine]. *Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti*, no. 37, pp. 124–126.
8. *Enerhetychna stratehiya Ukrainy na period do 2035 roku “Bezpeka, enerhoefektyvnist, konkurentospromozhnist”* [Energy Strategy of Ukraine for the period until 2035 “Security, Energy Efficiency, Competitiveness”]. Ministerstvo enerhetyky Ukrainy [Ministry of Energy of Ukraine]. Available at: <http://mpe.kmu.gov.ua/minugol/control/en/doccatalog/list?currDir=50358> (accessed 27 August 2020).
9. Kazakova N.A., Marusheva O.A., Shirokorad Ye.E. (2017) Stavka Ukrainy na rozvitok IT-industrii [Ukraine’s bet on the development of the IT industry]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V.N. Karazina*, vol. 6, pp. 43–49.
10. Stavitska A.V. (2016) Potentsial rynku informatsiinykh tekhnolohii Ukrainy: realii ta perspektivy [Potential of Ukrainian IT market: realities and prospects]. *Prychornomorski ekonomichni studii*, vol. 12(1), pp. 39–43.
11. Sevruck I.M., Rupcheva A.O. (2018) Konkurentospromozhnist Ukrainy na svitovomu rynku IT-posluh v umovakh hlobalizatsii [Ukraine’s competitiveness in the global IT services market in the context of globalization]. *Ekonomika i suspilstvo*, no. 15, pp. 65–70. Available at: http://www.economyandsociety.in.ua/journal/1_ukr/05.pdf (accessed 27 August 2020).

Муленко В. Н.

Национальный транспортный университет

УКРАИНА В ГЛОБАЛЬНОМ РАЗДЕЛЕНИИ ТРУДА: В ПОИСКАХ НАЦИОНАЛЬНОЙ СТРАТЕГИИ

Резюме

Статья посвящена выявлению и обоснованию перспективных направлений усиления позиций Украины в системе глобального разделения труда. Установлено, что с учетом объективных экономических условий Украины и состояния развития постиндустриального общества наиболее перспективным как направление усиления позиций Украины в системе глобального разделения труда является развитие сферы услуг. Определено положительное влияние развития сферы услуг на укрепления существующих позиций Украины на мировых рынках. Обоснован потенциал трансформации транспортных и информационных услуг в отрасли международной специализации Украины и определены необходимые для этого меры, среди которых следует назвать совершенствование законодательной базы, активное участие страны в международном и региональном сотрудничестве по развитию сферы услуг, обеспечение государственной поддержки развития сферы услуг, стимулирование развития человеческого потенциала, поощрение инноваций и технического обновления материальной базы предприятий.

Ключевые слова: глобальное разделение труда, международная торговля, сфера услуг, транспортные услуги, информационные и компьютерные услуги.

Mulenko Volodymyr

National Transport University

UKRAINE IN THE GLOBAL DIVISION OF LABOUR: IN SEARCH OF A NATIONAL STRATEGY

Summary

The article is devoted to research of Ukraine’s foreign trade with the purpose of identification and justification of perspective directions of strengthening Ukraine’s position in the global division of labour. It was determined that among the items of Ukraine’s international trade only international trade in services showed active growth and a positive trade balance throughout the period under study. Given the data of the analysis of Ukraine’s international trade, objective economic conditions of Ukraine and the state of development of post-industrial society, the development of the service sector appears to be the most promising direction of strengthening Ukraine’s position in the global division of labour. The positive impact of the development of services in the overall strengthening of the existing position of Ukraine in world markets has been determined. The potential of transformation of transport and information services in the field of international specialization of Ukraine is substantiated and the measures necessary for this purpose are identified. These measures include improving of the legislation, active participation in international and regional cooperation in the development of the service sector, providing state support for the development of the service sector, stimulating the development of human potential, encouraging the innovation activity and technical updating of the material base of enterprises engaged in the production and sale of services, promoting the creation of international transport corridors that will pass through the territory of Ukraine, improving the transport infrastructure of Ukraine, promoting the development and use of intermodal transportation, improving and renewing of the gas transportation system and oil transportation system, promoting the expansion of the IT products and services supply for Ukrainian enterprises, reducing the cost of information and computer services, providing the possibility of technological access of population to computer technologies, promoting the trade in services through information technology.

Keywords: global division of labour, international trade, services sector, transport services, information and computer services.